

PAGINA 2

Juliaan Andeweg geeft lijdensverhaal kleur

PAGINA 4

Jean-Jacques Suurmond over ware levenskunst

PAGINA 5

Marleen Barth: Ik geloof in wonderen

EN VERDER Schrikken in Humanity House ■ Het lievelingslied van Bien Bottelier ■ Stek blijft protestants ■ Eindelijk een boek over Nieuwe Kerk

Pasen, feest van de opstanding

Op tal van plaatsen in Den Haag zijn in deze weken van de veertigdagentijd lezingen, vieringen en vastenmaaltijden die de herinnering aan het lijden en de dood van Jezus levend houden.

En er is weer veel muziek in de stad: de Matthäus Passion van Bach natuurlijk, maar ook andere passiemuziek.

In dit nummer van *KDH* ruim aandacht voor Pasen, het feest van de opstanding en daarmee het belangrijkste feest van het christendom.

De Verrijzenis, Piero della Francesca

Brigitte Kammuller: 'De Matthäus is met recht een volksverhaal'

Brigitte Kammuller:

'De Matthäus moet in een lege fabriekshal'

INTRVIEW Waarom zingt iemand uit volle overgave mee in de Matthäus Passion? Brigitte Kammuller zit op het koor BonTon, dat een uitvoering in Den Haag geeft.

BRIGITTE KAMMULLER, PROTESTANTS OPGEVOED, woont in de Archipelbuurt:

'Ik ben vroeger twee keer naar de Matthäus Passion geweest. Een lang stuk, niet gemakkelijk, niet toegankelijk, dat herinner ik me nog.'

Ik ben blij dat de Matthäus weer op mijn pad is gekomen. Als zanger beleeft ik het stuk als een bijzondere ervaring. Hoe meer ik mij erin verdiep, hoe sterker ik er een spiegeling in zie van menselijk gedrag – zie de emoties van het volk, van Jezus, van Petrus, het verraad van Judas. Het is een heftig verhaal.

'Schilderingen van emoties'

Ik heb bewondering niet alleen voor Bach, maar ook voor zijn tekstschrijver, omdat ze ondanks

alle gelaagdheid van het stuk de menselijke emotie zo duidelijk laten doorklinken, zowel in de tekst als in de muziek. De aria's zijn schilderingen

'Laat het publiek de koralen meezingen'

van emoties. De evangelist, die verteller is, verbindt het verleden met het heden. Hij brengt het verhaal in onze eigen wereld. Het is met recht een volksverhaal.

Als ik regisseur was, zou ik de koren in volkskledij

Lees verder op pagina 2

Wat gebeurt er met de oude paaskaarsen?

'Elk jaar adviseer ik een dikkere te bestellen'

REPORTAGE Met Pasen wordt de nieuwe paaskaars de kerk binnen-gebragen. Hoe ver is de oude opgebrand? En wat gebeurt ermee?

PAASKAARSEN ZIJN GROTE, GEDECOREERDE kaarsen. Ze zijn bezig met hun laatste weken in actieve dienst. Want met Pasen wordt een nieuwe kaars in gebruik genomen. Kerk in Den Haag deed een vergelijkend onderzoek. Hoeveel centimeter zit er nog onder de vlam en wat gebeurt er na Pasen met de uitgediende kaars?

Voor de steekproef belden we met enkele kerken. Sommige koster gingen even in de kerkzaal kijken hoe de kaars er nu bij stond. Ter geruststelling: in de meeste kerken zijn de afbeeldingen nog goed zichtbaar. Toch is de woordvoerder van de Bethelkerk in Scheveningen wat bezorgd. 'Ik adviseer elk jaar om een dikkere te bestellen, maar ik ben een roepende in de woestijn.' De koster van de Abdijkerk meldt trots

dat er nog zeker zeventig centimeter op de standaard staat. En ook in De Toevlucht in Ypenburg is er nog volop licht in de duisternis. De kaars haalt Pasen met gemak en dan blijft er nog zeker wel een derde deel over. Ook in de Duinzichtkerk is de tekening nog goed te zien: een rood kruis, met bruine wijngaard en blauwe druiven. De koster schat de lengte op een centimeter of vijftien. In de Bethlehemkerk ontbreekt de paaskaars, zoals er in december ook

Ondenikbaar dat de kaars in een vuilniszak belandt

geen kerstboom staat. Wel branden er tijdens de paasavonddienst een aantal kaarsen in de kerk.

In de Elandstraatkerk zal de kaars met Pasen voor meer dan de helft zijn opge-

brand, verwacht pastoor Van Haastere. De kaars zou eigenlijk naast de doopvont moeten staan, als symbool van de herrijzenis. Maar door de architectuur van de monumentale kerk lukt dat niet. De paaskaars heeft nu een plek gevonden bij het altaar. Overigens brandt in sommige rooms-katholieke kerken de paaskaars van Pasen tot He-

melvaart. Daarna nog bij uitvaarten en huwelijken. In protestantse kerken brandt de kaars het hele jaar door.

'Tets bijzonders'

Uit de reacties spreekt aandacht voor de emotionele waarde van de paaskaars.

Lees verder op pagina 2

Verschillende overblijfselen van Haagse paaskaarsen. Met Pasen wordt in iedere kerk een mooie, nieuwe kaars aangestoken.

Jongeren knappen oude fietsen op

Scholieren gaan in het multicultureel ontmoetingscentrum H. Hart in de Schilderswijk oude fietsen en rolstoelen nieuw leven inblazen. Ze doen dat in het kader van een 'maatschappelijke stage'. Het project is een initiatief van maatschappelijk activeringswerk Mara.

De rolstoelen worden gebruikt voor uitjes van de bewoners van WZH Transvaal, een woonzorgcentrum in de Schilderswijk. De gerepareerde fietsen worden voor een klein bedrag verkocht aan migranten. Aan de verkoop worden fietslessen gekoppeld, zodat migranten straks veiliger over straat kunnen.

WIE EEN OUDE FIETS OF EEN VERGETEN ROLSTOEL WIL AFSTAAN, KAN CONTACT OPNEMEN MET MARIE-ANNE, TEL. 06 51 75 65 65. E-MAIL: MARAMAS@MARAPROJECTEN.NL.

Diensteneiling in de Kloosterkerk Gekocht: vijf keer gras maaien

AGENDA Wilt u een antiek boek laten restaureren? Of tien lessen Italiaans? Leden van de Kloosterkerk verkopen wat ze kunnen aan de hoogstbiedende.

VOOR DE TWEDE KEER WIL DE Kloosterkerk aanbieders en kopers van allerlei diensten met elkaar in contact brengen. Hagenaars die belangstelling hebben voor een van de tientallen 'kavels' kunnen deze maand op een zondagochtend, als de kerkdienst

is afgelopen, in een heuse veiling-achtige omgeving hun slag slaan. 'Het wordt vast gezellig', zegt Anne Paret, een van de organisatoren.

De afgelopen weken zijn vele interessante diensten ingebracht: een Hongaars diner voor acht personen, een computer-cursus, een architectuurwandeling door de stad, een rondleiding door sociëteit De Witte en een optreden van oud-predikant Carel ter Linden, die gedichten schrijft en zich bij zijn voordracht ook muzikaal laat begeleiden. Vorig jaar

hield de kerk voor het eerst een veiling. Volgens Anne Paret leverden de contacten 'leuke ontmoetingen' op. Ze zegt: 'Er was een bijzondere sfeer, omdat iemand die een dienst had aangeboden, zelf vaak weer een andere dienst kocht.' Als dat nodig was, hield de aanbieder een korte toelichting om zijn aanbod te verduidelijken. Niet zelden werd er flink geboden en ging de startprijs met tientjes tegelijk omhoog.'

Opruimcursus

De bijzondere diensten van vorig jaar liggen haar nog vers in het geheugen. Iemand bood een 'opruimcursus' aan; van een opgeruimd huis zou je gelukkig worden. 'Dat is verkocht. Kennelijk

sprak dat iemand aan.' Andere kavels: vijf keer het gazon maaien; een Betuwse appeltaart met rozijnen in rum; een loopbaanadvies; een geschilderd familieportret; een doopjurk.

'Een veiling als deze blijkt mensen te stimuleren. Ze gaan bij zichzelf te rade wat ze in hun mars hebben.' Paret verwacht dat de sfeer in het begin, net als vorig jaar, een tikje serieus zal zijn, maar dat het plezier snel de overhand zal krijgen. Dat iedereen welkom is, is duidelijk. De opbrengst van de veiling gaat naar het jeugdwerk van de kerk. Eén minpuntje wat Anne Paret betreft: de leden van de veilingcommissie mogen niet meebieden. Dat staat in het reglement en de professionele veilingmeester is streng.

'Jammer', zegt ze, 'ik had zelf graag willen meedoen.'

JAN GOOSSENSSEN

ZONDAG 3 APRIL, 11.15 UUR, KLOOSTERKERK

advertentie

Reinoud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

Juliaan Andeweg in de Thomaskerk

Een doek dat boven de mens uitstijgt

Juliaan Andeweg (24) schilderde een groot doek, geïnspireerd op het bijbelse lijdensverhaal. Hij gebruikt graag de kleur groen. 'Groen is de kleur van het leven.'

IK KREEG EEN CONCRETE OPDRACHT: wij van de Thomaskerk hebben een concert van de Lukas Passion en we willen graag een schilderij, dat we in de veertig dagen tot Pasen en tijdens de uitvoering kunnen laten zien.

Het Woord is een leidraad in mijn kunst. Dat sloot dus goed aan bij de opdracht. Tevens kan ik tengevolge van deze toewijding – een kunstwerk bij de Lukaspassie in de Thomaskerk – op een groter formaat werken dan tot op heden. Tot nog toe werkte ik op een vast formaat van 1 m. 80 bij 3 m. 50. De lengtemaat van 1 m. 80 zorgde ervoor dat het menselijk bleef. Het schilderwerk voelde als portretten maken.

Ik ben een formeel-abstract schilder, maar wat voor vorm ik ook eraan gaf, het resultaat steeg niet boven dat men-

Juliaan Andeweg

silijke uit. Ik wilde iets anders schilderen, namelijk de bovenmenselijkheid van het beeld. Een groter formaat maakt dat het schilderij, associatief, niet als iets menselijks wordt gelezen, maar eerder architecturaal, als een ruimte, als iets bovenmenselijks.

Timmerwerk

Het maken van het schilderij was een omvangrijk proces. Het begint met het in huis halen van het hout. Vervolgens ga je dat hout verwerken en vervoeren. Elk stuk hout heb ik met mijn eigen handen naar binnen gedragen, de Ko-

ninklijke Academie van Beeldende Kunst in, naar boven, naar mijn atelier. En ook weer naar beneden. Al die handelingen van het vervoeren, het timmerwerk tot aan het schilderproces heb ik uitgevoerd met mijn gedachten bij Gods eniggeboren zoon. En dan vooral

'Omgeploegde aarde heeft uitstraling, ook in de hemel'

bij zijn wederopstanding, en zijn terugkeren op de aarde. Mijn veronderstelling is dat alle omgeploegde aarde, mits die met verheven gedachten – aan God – wordt omgeploegd, zijn uitstraling heeft zowel op de aarde als in de hemel. Zo wordt de gelovige een steen in de hemelse tempel van de ene God.

Vergelijk het met een boer. Mijn doeken zijn gewit. Ik zaai als het ware mijn verf over dat wit heen, in dit geval de kleur groen. Dat is dus een omzetting van iets, er verandert iets. De materie krijgt een andere vorm, er vindt een transfiguratie plaats, zoals het ook op de akkers gebeurt, door het werk van de boeren.

Kleine vormen

In dit werk ga ik uit van de ronde vorm. Losse vormen schakel ik aan elkaar en laat ik ineenvloeien. Kleine autonome complexen ontstaan. Die kleine vormen hebben volledig recht van bestaan, ik vind ze interessant. Maar ze zijn ondergeschikt geworden aan de totale compositie, die door de schakeling ontstaan is. Ik kijk het liefst naar het geheel. Wie naar één detail kijkt, schrikt misschien. Maar wie naar het hele werk kijkt, ziet dat het zal transfigureren. Ik noem het

Het schilderij van Juliaan Andeweg.

telekopiëren. Het brein overstijgt de oneffenheden in het patroon, dat daarvoor verandert.

Er vindt een transfiguratie plaats van de stof. Christus heeft in de lijdensstijd ook een transfiguratie doorgemaakt. Hij is gestorven, door de dood gegaan en wederopgestaan. Sommigen die het schilderij zagen, meenden er eerst diverse concrete zaken in te zien – een bos, een koele grot, al te menselijke goden, een demon. Maar toen ze naar het geheel keken, zagen ze een ademhaling, een beweging. Om ademhaling gaat het; dat is kenmerkend voor het leven.

Verleiding en beweging

In die zin is er een verband met de pasietijd. De verleiding aan de ene kant, en aan de andere kant de emanente beweging weg van de verleiding. Gaat het scheppingsproces van boven naar beneden, zo gaat het ethische streven van beneden naar boven, net als de plant die vanuit de wortel naar de top groeit, het onvolmaakte naar het volmaakte reikt, en het aardse naar het hemelse.

De kleur groen is van grote betekenis voor mijn werk. Het is immers de middelste kleur van de regenboog. Het is de

bemiddelende kleur. De Zoon is het bemiddelend beginsel. Groen is eveneens de kleur van het leven. God zelf zegt dus, in zijn tijd op aarde, dat Hij het leven is. Dat is dus God zelf, Christus, die dat zegt. Niet een of andere goeroe of een padvinder, maar niemand anders dan God zelf. Zelf weet ik wel waar ik bij hoor, als ik dood en leven naast elkaar zie. Bij het leven, bij God.'

MARGOT C. BERENDS

Schilderij te zien in de Thomaskerk

Het schilderij van Juliaan Andeweg is te bezichtigen op alle zaterdagmiddagen t/m 23 april van 12.00 uur tot 16.00 uur in de Thomaskerk (Leyenburg). Het tweede deel van het project volgt op maandag 18 april met de uitvoering van de Lukas Passion van J.S. Bach om 20.00 uur in de Thomaskerk. Reserveren per e-mail: gerritadegroot@telfort.nl.

Paaskaarsen

Vervolg van pagina 1

Het is ondenkbaar dat de kaars na Pasen in een vuilniszak belandt. Meestal wordt hij aan een vrijwilliger gegeven, als blijk van waardering. In de Abdijkerk gaat hij naar de sponsor van de kaars en in de Bethelkerk wordt hij bij een gemeentelid bezorgd.

De Toevlucht geeft de kaars aan iemand die het afgelopen jaar 'iets bijzonders' heeft gedaan. Ook in de Elandstraatkerk gaat de kaars naar een vrijwilliger. Die kan ervoor kiezen het presentje voor een zelf gekozen bedrag over te nemen. Er zijn volgens pastoor Van Haasteren meer mogelijkheden: 'Nieuw is dat we ook huispaaskaarsen verkopen, die kleiner zijn en gedecoreerd zijn met het Christussymbool'.

Vuurwerkkramp

De Duinzichtkerk schenkt de paaskaars aan iemand 'ter bemoediging'. Vorig jaar aan een gezin dat een kind had verloren. 'De ouders branden de kaars nog steeds op hoogtijdagen', vertelt kosteres Susan Kalkman.

Als geen ander kent zij de grote emotionele waarde van de paaskaars. Met haar man heeft ze op de vliegbasis Twente gewerkt. Naar de kapel van die basis zijn elf jaar geleden de dodelijke slachtoffers van de vuurwerkkramp in Enschede gebracht, waar ze werden geïdentificeerd. De kaars die toen in de kapel stond, heeft nu een ereplaats in de kosterswoning. Elk jaar op 13 mei, als de vuurwerkkramp wordt herdacht, brandt het licht in Scheveningen.

HANS HEMMES

Matthäus

Vervolg van pagina 1

steken en het publiek de koralen luidkeels laten meezingen. Dat brengt het verhaal dichterbij. De Matthäus is een ervaringsstuk, geen stuk dat je afstandelijk moet beoordelen, laat staan zingen. Vergelijk het met toneel: goed toneel zoekt de confrontatie en maakt je wakker en alert.

Het lijkt me ook goed de Matthäus eens uit te voeren voor een publiek dat er nooit heen zou gaan, bijvoorbeeld voor daklozen, op een bijzondere plaats. Of in een groot, vervallen kraakpand of een lege fabriekshal. In zo'n omgeving moet je deze muziek wel bij je toelaten, omdat Bachs muziek je onherroepelijk raakt, ook zonder dat je de tekst kent of verstaat.'

JAN GOOSSENSSEN

ZATERDAG 16 APRIL, 19 UUR, LUTHERSE KERK.

advertenties

Maison Kelder
Weissenbruchstraat 1 K - Den Haag
Arabisaan 56 - Den Haag
Kerkstraat 71 - Wassenaar
produktie: JUNOSTRAAT 8 - DEN HAAG
070 - 324 68 44
De specialist in hazelnoottaart

Monuta
ik weet hoe ze begraven wil worden
maar hoe regel ik dat?
Met één telefoontje nemen we al uw zorgen uit handen. Bij ons staan uw persoonlijke wensen centraal.
Bij Monuta in Den Haag denken we graag met u mee.
bel 070 - 306 54 54
Monuta 't Statenhuys
Statenlaan 78, Den Haag
bel 070 - 360 39 05
Monuta Inneme
Laan van Eik en Duinen 38, Den Haag
www.monuta.nl

De Belastingaangiftehulp
mr. O.O. Vernooij
Verzorgt uw belastingaangifte en uw bedrijfsadministratie
(huisbezoek mogelijk)
Tel.: (070) 326 31 02
www.debelastingaangiftehulp.nl

JOHAN WASSENAAR
VOETBEDDEN-OP-MAAT EN SCHOENEN
Prins Hendrikstraat 132, 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

Een bekende naam... Een vertrouwd gezicht...
door jarenlange ervaring met stijlvolle, klassieke, traditionele, eigentijdse en kerkelijke uitvaarten
24-uurs dienstverlening in de hele regio
070 - 335 03 97
De Sillestraat 182 - 2593 VC Den Haag
edward@vanderhelm-uitvaartzorg.nl
www.vanderhelm-uitvaartzorg.nl
Voor dé persoonlijke zorg en aandacht die een uitvaart verdient
Uitvaartzorg • Nazorg
Wilsbeschikking • Verzekeren • Deposito

Eric Bakker over de Matthäuspassie

'Je ziet het volk van Libië voor je'

INTERVIEW Eric Bakker, rooms-katholiek, kent het bijbelse lijdensverhaal sinds zijn jeugd. 'Maar het waren platgetreden verhalen, van andere tijden.'

ERIC BAKKER, DIE IN HET REGEN-tessekwartier woont: 'Pas op latere leeftijd – ik was veertig – ben ik gaan zingen. Sindsdien is er een wereld voor mij open gegaan. Het was dus onvermijdelijk dat ik een keer bij Bach uit zou komen. De Matthäus stond al lang op mijn verlanglijstje.'

'Stel je open, neem er de rust voor'

Het zijn eneroverende repetities met BonTon. Daar gebeurt het een en ander. Ik ervaar aan den lijve de kracht van deze muziek. Je wordt erdoor gepakt. Het complexe notenschrift valt gewoon op zijn plek.

Eric Bakker: 'Er is een wereld voor mij open gegaan'

Het lijdensverhaal van Jezus beleef ik nu veel intenser. De beelden van de opstan-

delingen in Egypte, Libië en andere landen die we deze weken op de televisie zien, doen me denken aan de emoties uit de Matthäus. De woede van het volk, het venijn, de vernederingen. De gezichten uit dat bijbelverhaal krijgen we er nu bijgeleverd.

Als ik aan anderen vertel wat ik zing, lijkt het alsof ze niet begrijpen wat ik aan deze muziek beleef. Ze zien dat ik in een andere wereld ben beland. Klassieke muziek, en zeker zo'n stuk als de Matthäus, kan angst oproepen om dichterbij je eigen gevoel te komen. Sommigen hebben daar moeite mee. Stel je ervoor open, zeg ik dan, neem er de rust voor. Ik voel mij het medium van de componist. Ik moet in klank uitdrukken wat hij bedoelt. Dat vergt heel wat van jezelf. Je staat daar toch maar en het luistert nauw. Maar ik ervaar bij het zingen zoveel warmte en energie, dat de inspanningen mij veel waard zijn.'

JAN GOOSSENSSEN

Bien Bottelier, lid Haagse Ekklesia

‘Hopelijk mag ik nog een paar jaar blijven’

FOTO: ROGER CHANG

Lievelingslied van Bien Bottelier

Van uit de diepte tot hoog in de sterren
 overvloedig de liefde.
 Alles en allen wijdt zij zich toe
 in zorg en in aandacht,
 liefhebbend ieder, waar ook op aarde.
 Want was het niet zij, die de Allerhoogste,
 de Enige,
 een kus gaf, de kus van de vrede.

TEKST: HILDEGARD VON BINGEN

groepje goede vrienden en vriendinnen om zich heen. ‘Daar gaat het om, hoe wij in liefde met elkaar omgaan, aandacht hebben voor de ander.’ Met hen heeft ze alvast haar begrafenis doorgesproken. ‘Ik was op de begrafenis van een goede vriendin, vreselijk, dat was zó’n dooie boel! Bij mij moet het alleen maar over de liefde gaan – anders zou ik me dood-ergeren.’ Nu schiet ze in de lach. ‘Met mooie muziek en met teksten van Hildegard von Bingen.’ ■

NELLEKE DE JONG-VAN DEN BERG

INTERVIEW Van Bientje werd ze zuster Paul en vervolgens mevrouw Bottelier. Een tijdlang was ze non, daarna ontdekte ze de Haagse Ekklesia. Het levensverhaal van Bien Bottelier.

OP HAAR VOORDEUR STAAT K.E.M. Bottelier. Klazina Eva Maria. Maar velen kennen haar als Bien Bottelier. Ooit was zij zuster Paul. Bien is geboren in 1915. Thuis vonden ze Klazina te groot klinken, dat werd Bien, Bientje. Toen ze zeven was, stierf haar moeder. Haar vader, rooms-katholiek bovenmeester van een openbare lagere school in het Noord-

‘Ik ging naar Parijs met kleren uit de toneelkast’

Hollandse Halfweg, bleef achter met zeven zonen en vier dochters. Hij besloot dat Bientje met een zusje op kostschool zou gaan. In Aarle-Rixtel, bij Helmond, in de jaren twintig onnoemelijk ver van huis, maar met een tante die non was in hun nabijheid.

Sorbonne

Ze zit tenger in haar stoel, vertelt haar verhaal in korte zinnen. ‘Die verhuizing heeft grote invloed gehad op mijn leven. En ik kwam voor het eerst in contact met nonnen.’ Bij hen doet ze de lagere school

en de mulo. ‘Ik wilde graag in het onderwijs, dus ging ik naar de kweekschool, in Tilburg, ook bij de nonnen.’

‘Ik was begeistert van muziek en zingen. Er was één non die met ons zong en musiceerde; zó wilde ik ook worden. Langzaam rijpte het idee van intreden.’ Uiteindelijk vroeg ze haar vader om toestemming. ‘Hij moest huilen, maar zei: “Als God ons kind roept, heb ik niks meer te zeggen.”’

Ze valt stil bij de herinnering. ‘Twee maanden later ben ik ingetreden, bij de Zusters van Liefde, een onderwijscongregatie.’ Ze was negentien. Na haar noviciaat werd ze in Den Haag geplaatst. Al snel werd ze lerares Frans op een middelbare school.

‘Ik vond: als ik het goed wil doen, moet ik goed bevoegd zijn. Daarom ben ik een periode naar Parijs geweest, ik heb gestudeerd aan de Sorbonne. Daar hadden ze liever niet dat ik in mijn nonnenkleren kwam, dus ging ik erheen met een rok en een bloesje en een jurk uit de toneelkast.’

Daarna werd ze overgeplaatst naar Den Bosch. ‘Je gehoorzaamde de overste.’ Een mooie herinnering: ze richtte er een leerlingenkoor op, de Hertogzangertjes, met wie ze meedeed aan concoursen. Ze heeft er nog een foto van, genomen in

Bien Bottelier: ‘De eerste keer dat ik in de Ekklesia in de kring zat, wist ik: dit is het voor mij.’

een studio van de Avro.

Na weer een overplaatsing, terug in Den Haag, begon ze te twijfelen. ‘Aan het godsbeeld, en over de hypocrisie van het kloosterleven. Ik had een gelofte van armoede, gehoorzaamheid en kuisheid afgelegd. Maar we verdienden hetzelfde als leken, dat geld vloede in de kas van het klooster. Naar buiten waren we de arme zusters van liefde, men gaf ons cadeautjes. Een medezuster zei eens: “Ik zou me dood schamen als mijn vader dit zag.”’

Wat stelde het nog voor? We gingen in burger, droegen niet langer de ronde witte kap, het zwarte habijt. De stilte verdween uit het klooster. Maar ik veranderde zelf ook. Ik kon niet meer geloven dat de Heilige Geest Maria zwanger had gemaakt – stoute Heilige Geest!

‘Het klooster was veranderd, maar ikzelf intussen ook’

Voor mij was God steeds meer... liefde, alleen maar universele liefde. Terwijl het er in het klooster soms liefdeloos aan toeging. Vriendschappen waren verboden. En die titels: eerwaarde moeder, eerwaarde zuster...

Ik vond, als ik eerlijk wil zijn – ze maakt een kordaat handgebaar – ‘d’ruit!’ Ze sprak met haar overste, en besloot

uiteindelijk, ze was achtenvijftig, uit te treden.

‘Ik stond al zo,’ ze frutselt ook nu aan haar ring, ‘maar de overste zei: “Ik ga niet over jouw verhouding met God.” Ja, die was niet veranderd. Ik stond alleen als een ander mens in de wereld.’

Ze prijst zich gelukkig dat ze destijds op het Edith Stein College werkte. ‘Ik heb veel steun gehad van collega’s en van de rector.

“Hoe gaan we u nu noemen?”, vroeg hij. “Geen juffrouw, dá’s zo’n stomme benaming.”

Eigen voordeur

Zo werd zij mevrouw Bottelier. Via de vader van een leerling, die makelaar was, kon ze het bovenhuis huren waar ze nog altijd woont en kreeg ze ‘een eigen voordeur’.

Door haar zus in Amsterdam kende ze het fenomeen ‘basisgemeente’, in de jaren tachtig ontstane zelfstandige kerken met grote aandacht voor sociale rechtvaardigheid.

‘Ik hoopte dat er in Den Haag ook zo iets zou zijn. En dat was er: de Ekklesia. De eerste keer dat ik daar in de kring zat wist ik: dit is het voor mij. Het is oecumenisch en er is ruimte voor ieders inbreng. We doen veel samen met de Lukaskerk, zoals de Dominicusvieringen. Dan geven we elkaar brood en wijn, dat is mooi. Als het mij gegeven is nog een paar jaar te blijven...’

Een paar jaar geleden ging het niet zo goed met Bien. Sindsdien heeft ze een

Sytze de Vries in Ypenburg

De bekende lieddichter Sytze de Vries uit Amsterdam is een avond te gast in de kerk van Ypenburg. Hij vertelt aan de vooravond van de Stille of Goede Week, de week voor Pasen, over de traditie van de verschillende vieringen en de plaats en de betekenis van liturgische onderdelen, symbolen en rituelen. De Vries heeft veel over eredienst en liturgie gepubliceerd. Kerkgebouw De Toevlucht ligt aan de Laan van Hoornwijk 140, Ypenburg. Tram 15, halte Plesmanlaan.

MAANDAG 11 APRIL, 20 UUR.

Expositie Broeders van Maastricht

Ook deze maand wordt nog herdacht dat de Broeders van Maastricht 150 jaar geleden naar Den Haag kwamen om onderwijs te geven in een armen-school aan het Westeinde.

Tot 10 april is er in het Stadsklooster aan het Westeinde 101 een tentoonstelling over 150 jaar Broeders van Maastricht. De expositie reist in mei en juni naar het Gemeentearchief. Op zondag 3 en 10 april is er een wandeling langs twaalf locaties aan het Westeinde onder leiding van de auteurs van het boekje *Wandeling in het Haagse Westeinde langs het katholieke erfgoed*, dat voor acht euro te koop is.

IN - DRUK THUIS GEVEN

ONBEKEND MAAKT ONBEMIND, ZEGGEN WE wel. Dat is in zekere zin ook zo. De ontmoeting met de ander kan vooroordelen weg nemen. Maar we moeten daar ook weer niet al te rooskleurig over denken. Juist mensen die we beter leren kennen, doordat we nauw met hen samenleven of werken, kunnen ons op de zenuwen gaan werken. Onbekend is soms wel zo vredig.

Ik denk aan die mij onbekende man die ik in het ziekenhuis bezocht. Geen kerkganger, maar ook geen afweer van zijn kant. Het gesprek was, zoals te verwachten, wat aftastend. Toen ik voorstelde nog eens terug te komen of hem later thuis te bezoeken, zei hij: ‘Ach, laat u het maar zo, we hebben toch een goede relatie’. Ik vrees dat deze houding niet alleen bij randkerkelijken voorkomt. Ook meelevende

christenen houden vaak liever wat afstand. Zeker, we belijden de ‘gemeenschap der heiligen’, maar deze theologische werkelijkheid krijgt in de praktijk maar moeizaam handen en voeten. Er zitten niet alleen sloten en beveiligingen op de deuren en ramen van onze huizen, maar ook op die van ons hart.

Het zijn juist de mensen uit de derde wereld die mij daar de ogen voor geopend hebben. Ik denk aan die Zuid-Afrikaanse studente in Amstelveen, die verkommerde op een flat. Dagelijks passeerde ze een hele rij deuren op haar woonlaag – allemaal stevig op slot. Nergens kon zij even binnen vallen om te vertellen hoe eenzaam ze zich voelde. Of waar ze de vragen kon die zich in haar vermenigvuldigen in een samenleving die zo anders was dan de

hare. Wat een moeite kostte het mij ooit om een jongerenkoor uit het buitenland één nacht onder te brengen bij gemeenteleden. ‘Ik spreek geen Engels’, was het zwakke excuus. Terwijl men tijdens de vakantie zonder moeite met handen en voeten ‘praat’! Afstandelijk zijn we – niet omdat we onmenselijk zijn. Maar uit gemakzucht, uit angst voor het vreemde, het andere. Maar tegenover de xenofobie – angst voor de vreemdeling – staat in het Grieks de liefde voor de vreemdeling: met ‘gastvrijheid’ vertaald in onze bijbel.

De ander ontmoeten hoeft er niet in te resulteren dat wij die ander aardig gaan vinden of dat we zijn gewoonten klakkeloos aanvaarden of overnemen. Er zijn grote culturele en psychologische verschillen tussen mensen – maar als die er niet waren was

de ander ook niet de ander! Bij de mens die wij goed menen te kennen dreigt het gevaar dat wij het ‘anders-zijn’ niet meer opmerken of recht doen. De vreemdeling – de andere mens – bepaalt ons erbij hoe toegesloten en voorgeprogrammeerd de werkelijkheid is waarin wij leven. Daarom is de vreemde in de bijbel vaak de representant van God: genadig brengt hij/zij onze blinde vlekken aan het licht.

Gastvrijheid is daarom niet alleen goed voor de gast, het is goed voor mijzelf. Er wordt een beroep op mij gedaan en ik ontdek hoe bevrijdend het is je hart te laten spreken.

Wie thuis geeft wordt een ander mens.

ROB VAN ESSEN

advertenties

Fournituren

Onze afdeling fournituren heeft voor coupeuses en hobbyisten een prachtige sortering: •Gütermann garen•diverse soorten scharen •knopen•ritssluitingen•schoudervullingen •voeringstoffen•naaiboxen•breinaalden •linten•applicaties voor kinder- en sportkleding.

P.J. van Duijne

BADHUISSTRAAT 137-139 • 2584 HG SCHEVENINGEN • Tel. 070 - 3559558
WEBSITE: www.PJvandyjne.nl EMAIL: PJ_van_duyjne@hotmail.com

TROUWRING SPECIALISTEN

RIDO Trouwringenstudio
Oude Molstraat 9 | Den Haag
denhaag@detrourwingspecialisten.nl

De Trouwringsspecialisten zijn erkend dealer van o.a.:
Christian Bauer, Martinshof, Meister, Colom en Desiree.
www.detrourwingspecialisten.nl

onze passie, uw geluk

Barendrecht | Breda
Den Bosch | Den Haag

P.J. de Groen KLOKKENMAKER

**Reparatie aan alle soorten klokken.
Billijke prijzen door rechtstreeks van atelier.
Klokken worden gehaald en terug geplaatst.**

**070 - 511 4250
NARCISLAAN 28 WASSENAAR**

Engelen & Spoor

UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassaustraat 110, 's-Gravenhage

Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

Fa. A. H. Kerkhof & Zn uitvaartzorg sinds 1892

BEGRAFENISSEN - CREMATIES
Traditioneel - Persoonlijk - Eigentijds

o.a. beschikbare rouwcentra in de regio „SORGHVLIET” Groot Hertoginnelaan 1 „WALDECK” Oude Haagweg 28 Loosduinen

THUIS-opbaring met vereiste middelen en zorg

- Vastlegging persoonlijke wensen in een wilsbeschikking
- Kostenbegroting, -informatie
- Uitvaartverzekering (geïndexeerd)
- Deposito (waardevast)
- Uitvaartverzorging op alle begraafplaatsen en crematoria en voor elke verzekeringsmaatschappij in Nederland

Kantoor en bespreekruimte telefoon

Groot Hertoginnelaan 227 - Den Haag **070 - 3451676**

Jean-Jacques Suurmond 'Angstige mensen leven in een mentaal Madurodam'

INTERVIEW Zeker in de veertigdagentijd gaat het om het ontdekken van de ware levenskunst, in de bijbel 'wijsheid' genoemd. Jean-Jacques Suurmond komt erover vertellen in Den Haag. 'Het geheim is Hein.'

Jean-Jacques Suurmond: 'Het geheim van het goede leven is een goede omgang met de dood.'

HET IS EEN DANKBAAR ONDERWERP voor cabaretiers: de angst om niet voluit te durven leven. We moeten er wat van maken met z'n allen en dat is niet altijd even makkelijk. Volgens theoloog, psychotherapeut en gevierd *Trouw*-columnist dr. Jean-Jacques Suurmond uit Velsbroek heeft dat alles te maken met de angst voor de dood. Hij houdt over 'de dood als spirituele leermeester' een voordracht in de Maranathakerk, getiteld 'Het geheim is Hein'. Zijn gesprek valt midden in de veertigdagentijd, de weken voor Pasen. Geen toeval. 'In deze weken wordt alles minder vanzelfsprekend', zegt Suurmond. 'Het is een periode om te kijken hoe je in het leven staat, een tijd voor bezinning. Het gaat om levenskunst: welke keuzes maak ik eigenlijk, laat ik mijn leven niet door de vingers glippen?' Het geheim is volgens hem 'Hein': Ma-

'Je eindigheid aanvaarden verruimt je horizon'

gere Hein. Het geheim van goed leven is een goede omgang met de dood. Zoals Ety Hillesum, die in de Tweede Wereldoorlog in Kamp Westerbork werkte, zei: 'Het klinkt bijna paradoxaal. Door de dood buiten zijn leven te sluiten, heeft men nooit een volledig leven en door de dood binnen zijn leven op te nemen, verruimt en verrijkt men zijn leven' Suurmond: 'Het christendom kent de term *memento mori*: Gedenkt te sterven. Niet om somber rond te gaan lopen, maar om beter te kunnen leven. Het aanvaarden van je eindigheid verlost je van de angst. Er is moed - of om het bijbels te zeggen: geloof - voor nodig om dat te kunnen.' Angst is een akelig actueel onderwerp.

Er zijn nog nooit zoveel therapeuten, coaches en psychologen geweest als vandaag de dag. 'Elke therapeut ziet mensen die stikken in hun eigen wereld, uit angst voor onzekerheid, angst voor het nemen van risico's. Deze mensen zijn gedoemd te leven in een mentaal Madurodam. Het ontbreekt hun aan moed om het avontuur van het leven aan te gaan. Ook mensen die zich afkeren van andere culturen en ontmoetingen met vreemdelingen, laten zich regeren door angst.'

Klinkt hier een link naar de politiek? 'Vast wel, die actualiteitswaarde ligt voor de hand', geeft Suurmond toe. 'Ik doe daar verder niets mee - zeker niet in een stad als Den Haag, waar veel mensen meer weten van politiek dan ik.'

MAARTEN VAN KRIMPEN

WOENSDAG 6 APRIL, 20 UUR,
MARANATHAKERK.
WWW.JEAN-JACQUESSUURMOND.NL

Migrantenkerken: Presbyteriaanse kerk van Ghana Een handjevol swingende vrouwen

REPORTAGE Als op zondagochtend de Hollandse 'witte' kerkgangers vertrokken zijn, nemen Ghanezen de Vredeskapel in bezit.

VROUWEN LOPEN, SOMMIGEN MET tamboerijn, al zingend en swingend door de kerk, mannen slaan op de trommels. Niemand zit meer in de bank. Ik woon een uitbundige dienst bij in de verder zo rustige Archipelbuurt. De Duitse missionarissen die in de negentiende eeuw het evangelie verkondigden aan de Goudkust van Afrika, hadden nooit kunnen bevroeden dat hun presbyteriaanse kerk van Ghana ooit ook een Haagse vestiging zou kennen. Deze Ghaneese gemeente (er zijn er meer in Den Haag) bevolkt op zondagmiddag de Vredeskapel in de Malakkstraat.

ke voorganger staat tegenwoordig namelijk in de Amsterdamse zustergemeente. Breed gesticulerend en met steeds meer volume brengt Aguenah de blijde boodschap aan zijn publiek. 'Amen', klinkt het regelmatig. Het publiek bestaat uit vijftien mensen, van wie tweederde vrouw, sommigen

'Amen', klinkt het regelmatig

van hen gehuld in prachtige traditionele Afrikaanse kleding. Maar, vraag ik me af, hoe komt het toch dat zo weinig manvolk de presbyteriaanse dienst bezoekt? 'Ze zijn weggegaan uit Nederland', treurt kerkgangster Emilia Datrey na afloop van de dienst. 'De meesten van hen

werken nu in Engeland.' 'Drie jaar geleden zijn ze vertrokken', legt Aguenah uit, 'omdat ze geen verblijfsvergunning meer konden krijgen in Nederland. Deze vrouwen vaak wel, omdat hun echtgenoot de Nederlandse nationaliteit heeft. Bij de start van deze kerk acht jaar geleden telden we zo'n tachtig leden. Nu hebben we een gemeente van dertig mensen. Vijfentwintig van hen doen actief mee.'

Vrouwen

Opvallend is het geëmancipeerde karakter van de eredienst: een vrouw die de zangdienst leidt, een vrouw die de bijbeltekst voorleest. De preek en de liederen klinken in de Ghanese taal Twi, maar de bijbelvertaling is in het Engels. Aan het einde komen vijf kinderen terug van de kindernevendienst. Een oudere vrouw gaat met de collectezak rond. De opbrengst gaat in zijn geheel naar de huisbaas: de protestantse gemeente in de Vredeskapel.

JESSE BUDDING

advertenties

ARMAND IT SERVICES

Armand IT Services 06 33 87 70 30
Onyxhorst 47 info@armand-it-services.nl
2592 HC Den Haag www.armand-it-services.nl

GRATIS KENNISMAKINGS ACTIE

Wij komen geheel kosteloos bij u langs om een gratis check-up op uw systeem te verrichten.

Gegarandeerd kosteloos in de regio Den Haag.

24 uur service

Reparatie

Hulp op locatie

WiFi

Advies

Installatie

Onderhoud

Automatisering

Bekabeling

Begeleiding

Cursussen

Netwerk Beheer

De Swart BV
Kobaltstraat 27
2544 ET Den Haag
T (070) 308 21 21
F (070) 308 21 29
info@kds.nl
www.kds.nl

PvdA-politicus Marleen Barth blijft katholiek

'Ik geef me over aan de kracht van het wonder'

Marleen Barth: 'Tegenwoordig lijkt het wel alsof de kerk zich tegen de tijdgeest keert.'

Marleen Barth wordt volgende maand de nieuwe fractievoorzitter van de Partij van de Arbeid in de Eerste Kamer. En ze blijft rooms-katholiek. 'Aan de basis gebeuren dingen waardoor ik trots ben om katholiek te zijn.'

HET IS DE AVOND VAN DE PROVINCIALE Statenverkiezingen, een uur voor het sluiten van de stembureaus. Marleen Barth, de beoogde nieuwe fractievoorzitter van de PvdA in de Eerste Kamer, zit er rustig bij, al zijn er 'flink wat schietgebedjes omhoog gegaan' in de loop van de dag.

Marleen Barth is gepokt en gemazeld in politiek Den Haag. Ze was parlementair redacteur van *Trouw* en was ook lid van

de Tweede Kamer. Zij is rooms-katholiek en een van de sprekers op een bijeenkomst deze maand in De Boskant over 'katholiek zijn en blijven.'

De kerk ligt haar na aan het hart. Al zit 'm dat naar haar zeggen meer in de theologie dan in het instituut.

'Katholieken durven het mysterie het mysterie te laten zijn. Carel ter Linden, predikant van de Kloosterkerk, zei ooit tegen mij: "Natuurlijk heeft Jezus niet echt over het water gelopen, dat is een symbool."

Waarop ik zei: natuurlijk heeft hij dat wél gedaan, dat is een wonder, en wonderen bestaan! Neem alleen al het feit dat er liefde bestaat. Jezelf overgeven aan de kracht van dat wonder, dat betekent katholiek zijn voor mij.'

Zwaar weer

Toch heeft Barth meer dan één keer op het punt gestaan de kerk te verlaten. 'Niet alleen door de misbruikaffaires, hoewel ik die verschrikkelijk vind. Het is vooral de cultuur van verzwijgen en afdekken die me tegen de borst stuit. Ondertussen gaan priesters gewoon door met het veroordelen van condoomgebruik. Hij die zonder zonde is, werpe de eerste steen. We weten allemaal dat de kerk niet zonder zonde is. Dus voorlopig wil ik even geen stenen meer zien.'

Dat ze rooms-katholiek is gebleven, komt vooral door haar gevoel van solidariteit met clubs in zwaar weer. 'Het voelt een beetje als burgemeester in oorlogstijd. Aan wie laat ik het over als ik vertrek? Bovendien: aan de basis gebeuren dingen waardoor ik trots ben om katho-

'Katholieken durven het mysterie het mysterie te laten'

liek te zijn. In de kerstvakantie hebben wij drie Taizé-jongeren in huis gehad. Als je ziet hoe onze pastoor daar maanden met hart en ziel aan werkt en hoe die jongeren genieten: fantastisch.'

In beweging

Haar ouders zijn op haar zevende overgestapt naar het katholieke geloof. In die

tijd, vlak na het Tweede Vaticaans Concilie in de jaren zestig, was de katholieke kerk volop in beweging, iets dat Barth vandaag de dag mist.

'De rooms-katholieke kerk heeft altijd open gestaan voor maatschappelijke verandering. Dat is haar kracht geweest door de eeuwen heen. Tegenwoordig lijkt het wel alsof de kerk zich tegen de tijdgeest keert. Jongeren snakken naar spiritualiteit en zingeving. Maar ik zie

nauwelijks een poging om daarbij aan te sluiten. Als dat zo doorgaat, vrees ik dat de kerk over twintig jaar in Nederland niet meer bestaat.'

MAARTEN DAS

GEWOON KATHOLIEK – EEN SAMENSpraak. ZONDAG 17 APRIL, 14 UUR, DE BOSKANT, FLUWELENBURGWAL 45. AANMELDEN: INFO@DEBOSKANT.NL

Samenwerking met tal van opdrachtgevers Stek houdt haar protestantse gezicht

NIEUWS Stek, de Haagse stichting voor Stad en kerk, zal zich nadrukkelijker profileren als protestants-christelijke organisatie.

STEK, DAT IN HET PAND VAN DE Diaconie van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage aan de Parkstraat gehuisvest is en 42 medewerkers telt, blijft in de eerste plaats uitvoeringsorganisatie van de protestantse gemeente en de classis Den Haag van de PKN, het regionaal kerkbestuur. Daarnaast kan Stek ook taken uitvoeren voor andere opdrachtgevers. Dat kunnen overheden, particuliere of andere kerkelijke instellingen zijn. Dat is het gevolg van een recente wijziging van de statuten.

Rangorde opdrachtgevers

'Deze hiërarchie is belangrijk', zegt Adri Kaland, voorzitter van de Diaconie. 'Projecten van andere opdrachtgevers op sociaal gebied moeten passen in het beleid van en stroken met de belangen van de Haagse protestantse gemeente en de classis.' De Diaconie legt jaarlijks rond de twee miljoen euro op tafel voor het uitvoeren van tal van kleinere en grotere diaconale projecten in de stad, onder andere in een aantal buurt- en kerkhuizen.

De rangorde van opdrachtgevers is sinds kort in de statuten van Stek opgenomen. 'Dit inzicht is in de loop der jaren gegroeid', aldus Fokke Fenne- ma, bestuursvoorzitter van Stek. 'Niet dat er ooit problemen waren, maar bij het beoordelen van projectaanvragen is deze bepaling nu een extra steun in de rug.'

Op dit moment is vooral het gemeentebestuur van Den Haag een grote externe opdrachtgever van Stek. De gemeente geeft dit jaar ruim 3,5 ton structurele subsidie, bestemd voor maatschappelijk activeringswerk, ouderenwerk en activiteiten in enkele buurtcentra.

Schuldhelpverlening

Verder subsidieert de gemeente voor 1,5 ton projecten op het gebied van schuldhelpverlening en huiswerkbegeleiding. Ten slotte werkt Stek samen met een handvol andere organisaties, zoals de stichting Jeugdformaat.

Toen Stek in 2004 werd opgericht, kon niet worden voorzien welke vlucht de organisatie zou nemen. Aanvankelijk werden een handvol Haagse hervormde en gereformeerde kerkelijke instellingen op het gebied van diaconie, maatschappelijk activeringswerk en jeugdwerk uit oogpunt van doelmatigheid bij elkaar in één pand gehuisvest. In de beginjaren was het nog niet mogelijk om werk voor niet-kerkelijke organisaties uit te voeren.

Kaland: 'De gemeente Den Haag bijvoorbeeld heeft haar bijdragen altijd moeten inkleden als subsidies aan onze diaconale projecten. Nu is de gemeente zelfstandig opdrachtgever. Dat is een belangrijke ontwikkeling. Daarvoor willen wij met de nieuwe statuten ruimte bieden.'

Humanity House pakt publiek stevig aan Een zoeklicht priemt in je nek

REPORTAGE In het Humanity House aan de Prinsegracht kom je op indringende wijze te weten hoe het voelt om vluchteling te zijn. Het werkt: de vaste grond brokkelt onder je voeten weg.

HET MOMENT DAT JE EEN PISTOOL omklemt en jezelf in het vizier ziet opdoemen, is fataal. Eerst neem je op een scherm foto's van onbekenden onder schot, afgewisseld met teksten als 'Niets is vanzelfsprekend' en: 'Vrienden worden vijanden'. Je ondergaat het gelaten. Dan zie je je eigen gezicht. En je breekt.

Het moet die emotie zijn die het Rode Kruis in gedachten had, toen het het initiatief nam tot het Humanity House. Doel: werkelijk doordringen tot de welvaartsmens, die is afgestompt door een overvloed aan prikkels en alleen nog wakker schrikt van een confrontatie met zichzelf.

'De blik van die Afrikaanse boer doet je snakken naar adem'

Ach, denk je nog, als er een foto van je wordt gemaakt voor een 'registratieformulier'. Wel grappig, de brief die binnenkomt op jouw naam, met een visum van zone A naar zone B. Je haalt nog net je schouders niet op, staande in een inderhaast verlaten huiskamer met halvolle wijnglazen op tafel. Leuk interieurje.

In een gang loer je welwillend door de kijkgaten links en rechts. Een filmpje van een weg ergens in Afrika, omzoomd door vluchtelingen en militairen. Je werpt blikken op woeste jungles, huizen in puin, zeecontainers op schimmige industrieterreinen. Er groeit een licht onbehagen. Je krijgt

'Je wilt nog maar één ding: ontsnappen uit deze hel op aarde.'

langzamerhand de zenuwen van de brij aan geluiden om je heen: tikkende klokken, gebabbel en gelach in allerlei talen, telefoongerinkel, onverstaanbare nieuwsberichten uit storende radio's. Wat is dat toch voor geboon? Sirenes en helikopters, een zoeklicht priemt in je nek. En almaar stommel je door die claustrofobische gang, langs gevels met dichtgemaakte brievenbussen en gebarricadeerde luiken.

Tegen de tijd dat je zone B hebt betreden, is alles anders. Onverwachte vragen dalen op je neer, op schreeuwende toon of juist dreigend gefluisterd. Eindeloos is het archief met dossiermappen. Het ene na het andere film- of geluidsfragment dringt zich aan je op. Je kiest er eentje uit, om jezelf te beschermen tegen de rest. Maar de blik van de Afrikaanse boer die een schoen van zijn vermoorde vrouw toont, doet je snakken naar adem.

Je ziet teksten met gewertjes als lettertype, een hand die namen opschrijft en weer uitwist. Je krijgt het pistool in handen, het is verontrustend solide. Je schiet op jezelf. Beeld en geluid tolleren door je hoofd. Rust vind je nergens, ook niet in

PRINSEGRACHT 8

MATTHIJS TERMEER

PKN-kerken per stadsdijk

Stadsdijken	Kerkgebouwen	Tijd	zondag 3 april	zondag 10 april	Palmzondag 17 april	ma 18, di 19, wo 20	Witte Donderdag 21	Goede Vrijdag 22	Stille Zaterdag 23	Pasen
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10u	ds HTh Vollebregt HA	mw H Merx	Haagse Dominicus "Vreugde & Verdriet"	dagelijks 19u viering	19u ds de Boer HA 20u30 The Passion op TV	19u ds de Boer	19u ds de Boer	ds A de Boer
Benoordenhout Archipel Willemspark	Duinzichtkerk van Hogenhoucklaan 89	10u	ds JC van Dongen HD	ds A Karreman	ds van Dongen	dagelijks 19u30 ds van Duinen	19u30 ds van Dongen HA	19u30 ds van Dongen	22u30 ds C van Duinen	ds C van Duinen HA
	Vredeskapel Malakkastraat 1	10u30	ds C van Duinen HD	ds van Dongen	ds van Duinen	dagelijks 19u30 ds van Dongen	19u30 ds van Duinen HA	19u30 ds van Duinen	naar Duinzichtkerk	ds JC van Dongen HA
Bezuidenhout	Christus Triumfatorkerk Juliana v Stolberglaan 154	10u	ds B Bootsma	ds RE Stiemer	ds B Bootsma	X	19u30 ds Bootsma HA	19u30 ds RE Stiemer	19u30 ds Bootsma	ds Stiemer
Mariahoeve Marlot	Kruispunt Diamanthorst 187	10u	ds de Meij Mecima HA 6/4 21u15 completen	ds CM Schreuder 9/4 20u vespers	ds DL Schiethart 13/4 21u15 completen	20/4 21u15 completen	19u ds A.R. de Meij Mecima HA	12-15u middaggebed en kruiswake 19u lezingen	21u ds de Meij Mecima	ds de Meij Mecima HA 17u vespers
	Pax Christikerk Vlamenburg 2 open kerk	10u 12u	ds PJ Bakker open kerk	ds Bakker open kerk	ds R Hoekstra Harderw open kerk	19u30 evangelielezing dagelijks	19u30 ds Bakker HA	19u30 ds Bakker	X	ds PJ Bakker open kerk
Stadsdeel Laak	Laakkapel Deimanstraat 7	10u	ds G Kalsbeek	ds L Gulmans	ds G v d Berg-Seifert	19u30 dag stilteviering	19u30 ds van Essen HA	19u30 ds van Essen	19u30 ds van Essen	ds R van Essen
Moerwijk / Morgenstond / Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luikenlaan 90	10u	ds H Kamphuis AlphenR	ds R de Reuver	ds de Reuver	X	19u30 ds de Reuver HA	19u30 ds de Reuver	X	ds de Reuver
Transvaal / Valkenbos/Rustenburg	Valkenboskerk Zuiderparklaan 2	10u	ds ME den Dulk	ds WTV Verhoeven	ds ME den Dulk	X	19u30 ds Wigboldus ST	19u30 ds KH Wigboldus	19u30 ds den Dulk S/T	ds ME den Dulk
Regentessekwart.Z	Bethelkerk Th. Schwenckestraat 30	10u	ds O Elseman	ds DN Wouters Huizen	dhr S van der Land Wassenaar	X	15u ds A Wicke HA	naar de Bergkerk	naar de Bergkerk	ds O Elseman
Vogelwijk Segbroek	Bergkerk Daal en Bergselaan 50	10u	ds A Wicke	drs J Greven Blaricum	ds O Elseman	X	19u30 ds Wicke HA	19u30 ds Elseman	22u ds Elseman	ds A Wicke
Statenkwartier-0 Duinoord	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156	10u30	ds IJ Akkerman S/T	ds Akkerman	ds HTh Vollebregt	X	19u30 ds Akkerman S/T met de kinderen	19u30 ds Akkerman	X	6u Paaswake ds A. S/T 10u30 ds Akkerman S/T
Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Noorderkerk Schuijtsstraat 9/11	10u 19u	ds J Meynen Haarlem	pastor AG Tulling	ds R E Stiemer	X	19u30 ds Stiemer HA	naar vrije evang. kerk	X	ds WL Pera Leersum ds de Reuver citydnt
Morgenstond/Zuiderpark / Houtwijk	Thomaskerk Harmelenstraat 108	10u	ds GA de Groot	ds NA Riemersma	ds JA Tielkemeijer	X	19u30 ds Tielkemeijer S/T	19u30 ds Tielkemeijer	20u ds JA Tielkemeijer	10u ds Tielkemeijer
Vruchtenbuurt	Bosbeskerk Bosbesstraat 5	10u	ds JC Eikelboom	ds J Korf jeugdendienst	ds Eikelboom	X	19u ds Eikelboom S/T	19u ds Eikelboom	22u ds Eikelboom	ds JC Eikelboom
Loosduinen	Abdijkerk Willem IIIstraat 40	10u	ds NL van Dorp	ds JC Eikelboom	ds J Korf	X	19u30 ds M Burema S/T	naar Ontmoetingskerk	19u30 ds Korf	ds Korf
	Ontmoetingskerk Louis Davidsstraat 2	10u	ds J van den Berg	ds RJA Hanenburg	ds NL van Dorp	X	naar Abdijkerk	19u30 ds J Korf	naar Abdijkerk	ds J Bonnes Zoetermeer
Waldeck Kijlduin	Bethelkerk Loosduinen Händellaan 50	10u	ds NA Riemersma S/T	ds JA Tielkemeijer	ds R van Essen	X	19u30 ds Riemersma S/T	19u30 ds Riemersma	19u30 ds NL van Dorp	ds NL van Dorp S/T
Bouwlust Vrederust	Salvatorkerk Vrederustlaan 96	10u	mw ds J van Kempen	stud JN den Toom Ldn	ds KH Wigboldus	X	19u30 ds N de Lange S/T	19u30 ds LH v Rouendal	19u30 ds van Rouendal	hr JA de Waal proponent
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurriaan Kokstr. 173	10u 17u	ds Maasland jeugdnt	mw A v Mansum Schied. ds RStiemer dnt a/ze	ds J Maasland Marcuspassie	X	X	19u ds J Maasland HA	X	ds J Maasland
	Oude Kerk Keizerstraat 8	10u 17u30	prof dr W Balke ds J Quist zangdienst	ds J Quist ds J Maasland	ds Quist Voorbereid HA ds FJ van Harten	X	X	19u30 ds J Quist HA	X	ds Quist, 17u30 ds Bouman 25/4 10u ds ten Voorde
Belgisch park Statenkwartier - W	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10u	dr HE Wevers	ds AR de Meij Mecima	ds HJ van Haarlem	X	19u30 ds v Haarlem S/T	19u30 ds HJ van Haarlem	21u30 ds van Haarlem	ds van Haarlem
Duindorp	Prinses Julianakerk Tesselssestraat 6	10u 17u30	ds FJ van Harten ds AS Rienstra	ds J Maasland ds FJ van Harten	ds FJ v Harten VoorbHA mi Jeugdnt ds TJ Bos	X	X	19u30 ds van Harten HA	X	ds van Harten ds Rienstra, 25/4 zie OK
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10u	ds G van Herk Nootdorp	ds A Minnema HD	ds A Minnema	19u30 dagelijks vesper	19u30 naar Dorpskerk HA ds van Herk	19u30 naar Dorpskerk de Minnema	21u naar Dorpskerk HA mw v Herk ds Minnema	ds A Minnema
Leidscheveenv	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10u	ds ThL Haitjema	mw R Hoogendam	ds ThL Haitjema	X	19u30 ds Haitjema S/T	19u30 ds ThL Haitjema	22u ds ThL Haitjema	ds ThL Haitjema

Kerken in overige categoriën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan van Meerdervoort 627	10u 17u	ds Vastenhou, voorbHA dr P v d Heuvel Bunnik	ds vd Graaf Waardbg HA dr WTH Moehn Hilvs HA	ds Scheurwater OVosm ds WJ Dekker Delft	X	X	19u15 ds v Loon Capelle	21u ds Vastenhou	ds Markus Berghs'hoek ds Tekelenburg IJss'stn	
	Houtrusterk Beeklaan 535	10u30	ds KH van Klaveren	ds M Driessen Ldn	ds B Eerland-v Vliet Rt	X	19u30 ds van Klaveren HA	19u30 ds v Klaveren	X	ds KH van Klaveren	
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10u	ds SL Schoch	ds MR Klokke HA	ds Lanooy cantate	20/4 20u ds Klokke - gregoriaanse vesper	X	20u ds Klokke HA	10u morgengebed 20u passievesper	22u30 ds Klokke HD	ds MPCF Lanooy
	Evang. Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10u15	ds WTV Verhoeven HA	ds G Nagel Delft	ds WTV Verhoeven	X	naar Lukaskerk 19u gezamenlijke dienst	19u30 ds Verhoeven	21u ds Verhoeven HA	10u15 ds Verhoeven	
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10u30	pasteur AE Gescher	p v d Lingen Sainte Cène	Dimanche des rameaux Culte familial p vdLingen	X	19u30 pasteur vdLingen Sainte Cène	19u30 p van der Lingen	X	dr A van der Lingen	
Overige kerken voor de hele stad	Deutsche Ev. Gemeinde Bleijenburg 5	10u30	Pfrn B Wenzlaff	Pf E Benz- Wenzlaff	Pfrn B Wenzlaff	X	X	10u30 Pf Benz-Wenzlaff	X	06u Pfr E. Benz-Wenzlaff 10u30 Pfrn B Wenzlaff	
	Doopsgezinde gemeente Paleisstraat 8	10u30	ds L Penner	ds JF Goud	ds L Penner / kinderdnt	X	19u30 ds Penner HA	X	X	ds E Bijlsma / kinderdnt	
	Ekklesia Brouwersgr. 2-K in steeg door hek	11u	X	Hoever te gaan doorheen de dood	X	X	19u naar Lukaskerk	19u naar Lukaskerk	19u naar Lukaskerk	10u naar Lukaskerk	
	Evang. Broedergemeente Herrnhutters Chasséstraat 1	10u 11u	Oudstenraad	br D Toemin Doop	br Toemin Doop en Openbare belijdenis	X	19u br D Toemin HA	14u sterfuitururgie	X	11u br Toemin	
	Ned.Indonesische k.GKIN Thomaskerk den Haag of Nieuwe kerk Rijswijk	12u30 14u	*	*	*	*	*	*	*	*	
	Remonstrantse kerk Ln v Meerdervoort hg 955	10u30	ds M Ch Kassens	ds M Slootmans	ds RF Philipp	X	19u30 ds RF Philipp HA	19u30 ds JF Goud	X	ds M Slootmans	
	Vrije Evangelische Gem. Zoutkeetsingel 112	10u	ds T Bergsma	ds W Verdonk	pastor AG Tulling	X	19u30 naar Noorderkerk	19u30 ds W Verdonk	19u30 ds Verdonk	10u ds W Verdonk	
Ziekenhuizen	Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5	10u	ds O Th Boonstra	pastor JC Koeleman	ds E Hulsman	X	X	X	X	ds JW Steenberg	
	Hagaziekenhuis Leijweg 275	10u	pater JB Beijk	pater Beijk	ds E Baars	X	X	14u ds SMA Wevers-van der Feltz	X	ds E Baars	
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10u	pastor M Hoogendoorn	ds PA Wilbrink	pastor A de Gruijter	X	20u ds IJ Visser	20u p. de Gruijter	X	pp Wessel & de Gruijter	
Parnassia	MCH Sint Antoniusshove B.Banningln 1 Ldsch'dam	10u30	ds IJ Visser	pastor de Gruijter	pastor AG Wessel	X	20u pastor Hoogendoorn	20u pastor AG Wessel	X	ds IJ Visser en pastor M Hoogendoorn	
	Franciscuskerk Monstereeweg 93	10u30	pastor H Delemarre	ds MT Minnema	ds MH Kroes	X	tijd? pastor T van Driel S/T	tijd ? pastor H Delemarre	X	ds JC Donner S/T	
Dienst met doventolk	Clarakerk Rozenbottelstraat 14	10.30u	pastor T van Driel	pastor H Delemarre	pastor JA Smit	X	tijd ? pastor C van Straten	tijd ? pastor van Straten	X	pastor C van Straten	
	Koningkerk B. Ingenhoeslaan 4 Vbg	10u	ds M Veen	X	ds M Veen	X	19u15 dss Veen & van der Meij HA	X	X	dss vdMeij & Veen	

advertentie

Advocaten

Lucardie & De Visser Advocaten

Burg. Marijnenlaan 123
2585 DV Den Haag
070 - 363 00 76

Voor al uw civiele zaken, personen- en familierecht, strafrecht en vreemdelingenrecht

www.lucardie-advocaten.nl

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church Arij van der Spuiweg 1 8.30 h & 11h holy communion, 9.30 h all age worship 18.30 h evening service, praise or café / 4th sunday: 17h choral evensong	American Prot. Church Esth.de Boer v.Rijkln 1 9h quiet traditional worship, 10 h Praise ! 11.30 h traditional service with choir On 22 & 23/4 service at 19h30	Oud-Katholieke kerk Juffrouw Idastraat 7 10u eucharistieviering ook elke woensdag 12.45u 2e zondag v/d maand: 16 u gezongen vespers Diensten stille week: ma di wo 19u30, WDo 20u, GvR 15u, Sza 10u30 en 21u	Het Apostolisch genootschap Loevesteinlaan 170 10u samenkomst 22/4 20u Goede Vrijdag samenkomst	Baptistengemeente Mirtekerk, Vier Heemskinderenstraat 91 10 u samenkomst	Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8 10.30 u stille samenkomst	Leger des Heils Prinsegracht 57 10 u samenkomst
--	---	--	---	---	---	--

Roems-katholieke kerken, Nederlandse weekendvieringen, zie verder www.vliethaghe.nl

Centrum , Parkstraat 65a, H. Jacobus de Meerdere, za 12.45, zo 9 u NL, 10.15 u Lat., 12 u NL	Schilderswijk , Hoefkade 623, H. Martha, za 19, zo 10 u.	Benoordenhout , Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11.00 u	Bezuidenhout , OLV van Goede Raad, za 17.30 u.	Marlot , Bloklandenplein 15, Onbevlekt Hart van Maria, zo 9.30 u.	Zeeheldenkwartier , Elandstraat 194, OLV Onbevlekt Ontvangen, zo 11 u.	Rijswijk , Sir Winston Churchillln 372 H.Benedictus & Bernadette za 19 u, zo 09.30 u
Regentessekwartier , Beeklaan 188, H. Agnes, zo 10 u.	Valkenboskwartier , Kamperfoeliestraat 279, H. Familie, za 19, zo 10.30 u.	Loosduinen , Loosd. Hoofdstraat 4, OLV Hemelvaart, za 13 u, zo 10 u.	Waldeck/Kijlduin , Aaltje Noordewierstraat 4, H. Pastoor van Ars, za 19, zo 10.30 u.	Leyenburg , Leyweg 930, H. Antonius & Lodewijk, zo 9.45 u.	Scheveningen , Scheveningsweg 233, H. Antonius Abt, za 17, zo 10.30 u.	Rijswijk , van Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, za 19 u, zo 11 u

- Doordeweekse diensten:**
- Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering
 - Kloosterkerk elke wo 19.30 u vesperviering
 - Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45 - 13 u middaggebed
 - Zorgvlietkerk, Prins Mauritslaan 10, elke vr 20 u Taizé avondgebed
 - Bethelkerk Th. Schwenckestraat 30 elke ma 19.00 u avondgebed

Samenstelling: Kerkelijk Bureau Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage. Opgave en wijzigingen: hagepreken@casema.nl. Telefoon (070) 385 87 07. Adres: Diamanthorst 187, 2592 GD 's-Gravenhage. Tehuizen publiceren intern eigen diensten, zie ook op internet: www.kerkenhaag.nl

VOOR ADRESSEN VAN KERKEN ZIE PAGINA 6.

Aankondigingen voor mei/juni voor 7 april aanmelden via de website: www.kerkindenhaag.nl.

Meer agenda op de site
www.kerkindenhaag.nl.

Duits gebak

Kledingmarkt en gebak uit eigen keuken.
Za. 2 apr. ■ 9.30 u ■ Duitse kerk

Rechtspreken en rechtdoen

Lezing door prof. dr. P.H. Kooijmans, minister van Staat, over de vraag of het Internationaal Gerechtshof en het Internationaal Strafhof onrecht kunnen repareren of voorkomen.
Zo. 3 apr. ■ 10.30 u ■ De Hoeksteen ■ Rozenboomlaan 119 ■ Voorburg

Psalmen als levenslied

De psalmen zijn al eeuwenoud. Ze kunnen ons tegenspreken maar ook onze gevoelens weergeven. Gespreksleider ds. Jan Eikelboom.
Ma. 4 apr. ■ 14.30 u ■ Bosbeskapel

AlleenCafé

Laagdrempelige inloopmiddag voor mensen die rouwen en die – ook na jaren – nog een plek zoeken waar ze met hun verdriet en (praktische) vragen terecht kunnen. Er is ook ruimte voor een pastoraal gesprek. Informatie: Klaas Bruins, kbruins@steknet.nl.
Ma. 4 apr. ■ 15 u ■ Laakkapel

Avondgebed volgens Taizé

Korte viering in de sfeer van Taizé met liederen en stiltemomenten. Wie wil, kan een kaarsje aansteken en een gebed uitspreken. Na afloop koffie of thee. Vragen? Ds. Axel Wicke, e-mail: axel.wicke@bethelkapel.nl.
Ma. 4 apr. ■ 19 u ■ Bethelkapel

Pauzeconcert

Jantienke Kelderman en Karlijn Scheepers, die samen het Duo 8 vormen, spelen enkele werken voor saxofoon.
Woe. 6 apr. ■ 12.45 u ■ Kloosterkerk

Rustmoment Bethelkerk

De Bethelkerk stelt zich open voor rustzoekers. Wie wil, kan een kaarsje ontsteken op het gedachtenisplateau.
Do 7 apr. ■ 15 u ■ Bethelkerk (Loosduinen)

Bazaar Noorderkerk

Bazaar met boeken, speelgoed, levens-

Activiteiten in de veertigdagentijd en met Pasen

'Ik zie je' - viering en maaltijd

Op woensdag een viering van een half uur. Aansluitend solidariteitsmaaltijd. Voor elke maaltijd is een gast uitgenodigd die gezien en gehoord mag worden. De opbrengst (kosten naar draagkracht) is bestemd voor opvanghuis De Halte.
Woensdagen tot Pasen ■ 18 u ■ Lukaskerk

Vastengroep Kloosterkerk

Wekelijks een halfuurtje inspiratie opdoen door gedachten en ervaringen met elkaar te delen. Aanmelding niet nodig.
Woensdagen tot Pasen, ■ 19 u ■ Kloosterkerk

Uitleg over Stille Week

Uitleg over Witte Donderdag, Goede Vrijdag en Stille Zaterdag: drie heilige dagen. Welke theologische gedachten gaan hierachter schuil? Lezing door pastoor A. Langerhuizen.
Di. 5 apr. ■ 20 u ■ H. Antonius Abtkerk

Johannes Passion

Johannes Passion J.S. Bach, Scheveningse Oratorium Vereniging o.l.v. André Vis.
Vrij. 8 april ■ Oude Kerk Scheveningen ■ Kaarten € 20, 17,50, 10.

Boeteviering

'Boete' klinkt negatief. Maar 'geboete' visnetten zijn weer heel. Dat is wat er met Pasen gebeurt: onze relatie met God en elkaar wordt geheeld.
Za. 9 apr. ■ 17 u ■ H. Antonius Abtkerk

Luisterles passiemuziek Bach

Lezing met muziekfragmenten door dr. Arie Eikelboom, musicus van de Maranathakerk, over de Matthäus Passion en

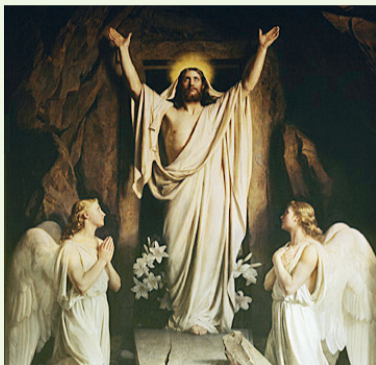
andere passiewerken van Johann Sebastian Bach. De 'luisterles' is bedoeld voor muzikliefhebbers die Bachs passiemuziek beter willen begrijpen.
Entree € 5 ■ Woe. 13 apr. ■ 20.15 u ■ Maranathakerk

Mystiek in de paasverhalen

Pastor John Batist over het mystieke karakter van het 'gedurfde' evangelie van Johannes: de verschijning van Jezus aan Maria Magdalena, de 'ongelovige' Thomas en de verschijning van Jezus aan Petrus.
Do. 14 apr. ■ 20 u ■ H. Antonius Abtkerk

Meezing Passieconcert

Meezingen met The Crucifixion van John Stainer. Overdag studeren, 's

avonds uitvoering met solisten o.l.v. dirigent Gerard Brëas. Deelname aan sing-in € 50 inclusief bladmuziek, deelname aan concert en maaltijd.
Toegang concert: € 15 ■ Aanvang sing-in: 12.30 uur ■ Aanvang concert: 20 uur ■ Za. 16 apr ■ Elandstraatkerk

Hans Boelee

Marcuspassie van Hans Boelee. Kerkkoor 'Scheveningen' en Leidschendam

kerkkoor, o.l.v. Aad van der Deijl.

Zo 17 april ■ 10 u ■ Bethelkerk (Scheveningen)

Palmpasenconcert

Het American Protestant Church Choir zingt het Requiem van Mozart. Toegang gratis.
Zo. 17 apr. ■ 17 u ■ American Protestant Church

Lukas Passion

Lukas Passion van J.S. Bach door Bachkoor Westland, het West-Nederlands BachOrkest met solisten o.l.v. Gerard Bal. Kaarten € 15 Tel.: 06 45 55 40 02.
Ma. 18 apr. ■ 20 u ■ Thomaskerk

Viering Stille Zaterdag

Wilma Bos (Christengemeenschap) houdt toespraak, Elisabeth Appenrodt eurutimiseert twee stille vormen en Paul de Roo (piano) speelt muziek voor de Stille Zaterdag. De viering duurt 1 uur.
Toegang € 10 ■ Za. 23 apr. ■ 15.30 u ■ Hogeschool Helicon

Paaswake

Vroeg je bed uit en in het ochtendscemer buiten in een grote kring het licht van Pasen doorgeven. Aansluitend paasviering en paasontbijt.
Zo. 24 apr. ■ 06 u ■ Maranathakerk

Wandelen in de vroegte

Wandelen op paasmorgen. Van de schemer naar het licht, over de duinen naar de zee. Onderweg: een verhaal, een gedicht, muziek, stilte, wat ons maar bezig houdt. Info: Hilde Groeneveldt (0174) 295 552 (oecumenische vieringen Wateringen).
Zondag 24 april ■ 06.00 u ■ ingang Ockenburgh (Loosduinen) bij het witte bruggetje aan de Monsterse weg 8.

Entree € 7,50 ■ Di. 12 apr. ■ 20 u ■ Remonstrantse kerk

Moet alles wat kan?

Ethische vragen in de laatste levensfase: euthanasie, versterving, terminale sedatie. Met Dirk Jan Bakker, chirurg en oud-medisch directeur AMC Amsterdam.
Entree € 5 ■ Do. 14 apr. ■ 20.15 u ■ Kloosterkerk

Zoeken naar wijsheid

Cursus over Universeel Soefisme: eenheid van religieuze idealen, broeder- en zusterschap, geestelijke vrijheid.
Woe. 27 apr. ■ 20 u ■ Soefi Centrum ■ Anna Paulownastraat 78

middelen, snuisterijen, vis, rad van fortuin en grabbelton. Eten in het 'Noordertaria'. De opbrengst gaat naar drie goede doelen.
Vrij. 8 apr., 14-20u ■ za. 9 apr, 10-14 u ■ Noorderkerk

Open Podium De Boskant

Gevarieerde muziekmiddag door en voor liefhebbers. Met Afrikaanse en Amerikaanse gospelsongs, bigbandjazz, een pianotrio van Bach en Schubertliederen.
Zo. 10 apr. ■ 15 u ■ De Boskant

Is God van gezicht veranderd?

Serie avonden over de vraag: Is God van gezicht veranderd? Veertig jaar ontwikkelingen in kerk en theologie.

Gespreksleider is ds. Jan Eikelboom.

Ma. 11 apr. ■ 20 u ■ Bosbeskapel

Voorjaarsconcert CRM

Concert Christelijk Residentie Mannenkoor en het Texels Christelijk Mannenkoor. Met sopraan Aylin Sezer, pianist Arthur Postma en organist Aarnoud de Groen. Dirigent Aldert Fuldner.
Toegang € 15 ■ tel. (070) 329 83 30 ■ e-mail info@crmmannenkoor.nl ■ 9 apr., 19.45 u ■ Christus Triumfatorkerk

Joost Zwagerman

Schrijver Joost Zwagerman geeft zijn persoonlijke kijk op God en wat daarmee samenhangt, zoals godsdienst en gelovigen.

INGEZONDEN

Valkenboskerk

Ik zag in KDH (maart) de foto van de Valkenboskerk en het artikel, 'Met de rug naar de preekstoel'.

In 1940 ben ik in de mooie Valkenboskerk gedoopt en samen met het gezin hebben we er vele diensten mogen meemaken. Van buiten is het een gewone wijkkerk uit de jaren voor de oorlog.

Maar van binnen is het gebouw toch wel bijzonder, juist vanwege de unieke preekstoel waarvan je zonder hulpmiddelen een gemeente kon toespreken. Verder noem ik de mooie plafondschilderingen en het schitterende open orgel.

Waarom is de kijkrichting omgekeerd? Erger nog, men heeft geprobeerd de preekstoel te slopen en toen dat wegens de verankering niet lukte, besloot men er maar een gordijn voor te hangen. Wat een vertoning. De plaats waar vroeger het woord verkondigd werd, is nu weg-gemoffeld.

De Valkenboskerk blijft een bijzonder gebouw, maar deze verandering vind ik ongepast.

Piet Zevenbergen

PERSONALIA

J. Zuur uit ambt gezet

De predikant van Mariahoeve, ds. J. Zuur (60), is definitief uit het ambt gezet. Het Generaal (landelijk) college van opzicht van de PKN heeft een uitspraak van het Zuid-Hollandse college bevestigd. In oktober was hij al op non-actief gezet wegens grensoverschrijdend gedrag in pastorale relaties.

Reünie CGV Die Haghe

De Christelijke Gymnastiek Vereniging Die Haghe houdt op zaterdag 9 april van 15.30 – 23 uur een reünie in de Haagse Academie voor Lichamelijke Opvoeding, Laan van Poot 363. Oud-leden kunnen zich aanmelden via e-mail, reuniecgvdieaghe@gmail.com. Info: tel. (070) 365 85 52.

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

April 2011, jaargang 14, nr. 135.

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost en de rooms-katholieke Stadsstichting Vliethaghe.

Contact:
redactie@kerkindenhaag.nl
Tel. (070) 397 24 88,
Folke Bernadottestraat 44,
2552 NZ Den Haag

Hoofdredacteur: Jan Goossens
Eindredacteur: Margot C. Berends

Redactie: Henk Baars, Walther Burgering, Rob van Essen, Jonathan van der Geer, Hens Haeck, Margreet Klokke, Anneke Leewis-Bickes, Paul Schott, Trinette Verhoeven, Claartje Vinkesteijn, Marijke Witteman.

Overige medewerkers:
Rogier Chang (fotografie), Sharda Dihal en Jaap van den Berg (rubriek kerkdiensten), Lemuel (website), Pieter van Schouwenburg (vormgeving).

ADVERTENTIES:
WWW.KERKINDENHAAG.NL
E-MAIL: INFO@KERKINDENHAAG.NL
TEL. KANTOORUREN: (070) 385 87 07.

Los postabonnement: € 17,50 per kalenderjaar (10 nummers). Opgave: pgdh@xs4all.nl of 385 87 07. Rek.nr. 777 49 10 t.n.v. Kerk in Den Haag.

Missionair predikant Bethlehemkerk 'Ik ga door de straten lopen en de sfeer proeven'

INTERVIEW Ad Vastenhoud (44) is begonnen als missionair predikant van de Bethlehemkerk. Zijn komst betekent veel voor het project 'Brood in de buurt'. Voor de Bloemenbuurtbewoners zal hij het gezicht worden van de Bethlehemgemeente.

Van docent wiskunde in Hardinxveld naar missionair predikant voor het Haagse Bethlehem: wat trekt u aan in deze baan?

'Dat ik de kerk gezicht mag geven in de

wijk. Dat ik de liefde van God mag uitdragen.'

Wat gaat u het eerst doen?

'Dozen uitpakken! We zijn net verhuisd. En dan: mensen leren kennen, de wijk ingaan en in beeld krijgen wie er wonen. Wie zijn ze, hoe leven ze? Ik wil door de straten wandelen en de sfeer proeven. Zelf wonen we nu net buiten de wijk, dus ik hoef maar over te steken en ik ben er.'

Wat wordt uw uitvalsbasis?

'Ik krijg een werkkamer in wijkgebouw

Eltheto. Dat wordt opgeknapt en modern ingericht, zodat het missionair en diaconaal voor de wijk gebruikt kan worden. Ik kan daar ook m'n preken maken.'

Hebt u een speciale hobby?

'Hardlopen vind ik leuk. En ik speel panfluit. Niet dat ik er zoveel tijd voor had, naast mijn onderwijsbaan en studie theologie en de kerkenraad. Maar ik kan het nooit zo druk meer krijgen als de afgelopen jaren, dus wie weet.'

Wat eet u het liefst?

'We eten niet vaak buiten de deur, maar als we het doen kies ik voor Grieks.'

Waar brengt u graag uw vakantie door?

'In het bos. Ook onze kinderen houden daarvan. Een liefst gewoon in Nederland, ik ben niet zo'n buitenlandmens.'

Ad Vastenhoud in de Papaverhof, een prachtig plein in de buurt van de Bethlehemkerk.

FOTO ROGIER CHANG

Veertig jaar stichting Nieuwe Kerk

Nieuwe Kerk wacht op nieuwe impulsen

Over de Nieuwe Kerk aan het Spui is een mooi uitgegeven boek verschenen met gevarieerde historische informatie.

DE NIEUWE KERK AAN HET SPUI is van de beeldbepalende kerkgebouwen van Den Haag, maar een goed gedocumenteerd boek over de bouwkundige kwaliteiten en de restauraties in de twintigste eeuw was er nog niet. Dat is er nu wel. Ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van de Stichting Nieuwe Kerk is een bundel verschenen met bijdragen over de bouwgeschiedenis, de klokken en het orgel, over kerkelijke gebruiken in de achttiende eeuw, en over wat genoemd wordt 'verval, restauratie,

'Boerlijst kwam onvermoeibaar met nieuwe ideeën'

verbouwing en huidig gebruik'. Om met dat laatste te beginnen: het gebouw wordt geëxploiteerd door de Utrechtse Jaarbeurs. Ten behoeve van de muziekkuitvoeringen is het interieur in 1997 voorzien van opzichtige glaspanelen die aan kettingen hangen, waardoor de sfeer nu het midden houdt tussen een moderne concertzaal en een historische kerk. In het boek klinkt merkwaardig genoeg geen onvertogen woord over de-

ze brutale ingreep. Alleen wordt vermeld dat de gemeente Den Haag daartoe is overgegaan tegen het advies van de staatssecretaris van cultuur in, die het bouwen van een 'akoestische ruimte' een 'zeer ernstige aantasting van de belevingswaarde van het monumentale interieur' vond. De bezoeker oordele zelf.

Centraalbouw

Dan is het verleden een betere aanleiding om bij stil te staan. De Nieuwe Kerk is in 1656 door Pieter Noorwits als eerste Haagse kerk specifiek voor de protestantse eredienst gebouwd. De Grote Kerk en Kloosterkerk waren voormalige rooms-katholieke kerken.

De Nieuwe Kerk werd als 'centraalbouw' ontworpen, een vorm die in die tijd, en ook later nog wel, bij uitstek geschikt werd gevonden voor een protestantse kerk. De kansel staat daar in het midden, en alle gelovigen stonden of zaten er in een wijde kring om heen, om toch geen woord van de preek te hoeven missen. De bouw werd nodig geacht, omdat Den Haag in die jaren groeide, evenals de belangstelling voor het protestantisme. Overigens wordt de mythe weer eens doorgeprikt dat na de Tachtigjarige Oorlog de hele Republiek, van hoog tot laag,

Gezicht op de Nieuwe Kerk, geschilderd door Barthold van Bassen.

calvinistisch zou zijn. De publieke (gereformeerde) kerk telde rond 1650 4.000 lidmaten op een inwonertal van 18.000, nog geen kwart van de bevolking. De kerk, die verrees in het buurtje Padmoes aan het Spui, bood in totaal plaats aan 1400 bezoekers.

Zware last

Even lezenswaardig als de bouwgeschiedenis is het relaas over de lotgevallen in de twintigste eeuw. Vanaf 1913 moet het gebouw als een zware last hebben gedrukt op de financiën van de Haagse hervormde gemeente. Het ene restauratieplan volgde op het andere en steeds weer kwamen andere gebreken aan het licht. Rond 1960 raakte bovendien het stadscentrum ontvolkt en Nederland ontkerkelijkte.

Het aardige van het boek is, dat voor het eerst de man in het zonnetje wordt gezet die vanaf eind jaren vijftig heeft geprobeerd er nog het beste van te maken. Het

was ds. J.H. Boerlijst, die vele initiatieven heeft genomen om het gebruik van de kerk uit te breiden, naast de kerkdiensten. Toen hij in Den Haag kwam, trof hij een Nieuwe Kerk in verval aan, waar het 's winters niet warmer kon worden gestookt dan tien graden. De tijd had er stilgestaan: de verlichting kwam nog van gaslampen.

Bach-cantatediensten

Boerlijst is de bedenker geweest van kerkdiensten waarin een cantate van Bach werd uitgevoerd. Deze cantatediensten zouden later naar de Kloosterkerk verhuizen. Verder hield hij padvindersjeugdendiensten. Gezegend met gezond commercieel inzicht stelde hij ook een culturele commissie in, die het gebruik van de kerk voor concerten en andere evenementen propageerde. 'Wanneer een plan niet door kon gaan, kwam dominee Boerlijst onvermoeibaar met nieuwe ideeën: bestemming als centraal

Een blik op de kansel

kerkgebouw voor bijzondere diensten, wijkcentrum voor de omgeving, enzovoort.' Nadat de kerk in 1967 was gesloten, vertrok hij naar Ridderkerk. Zijn plan om de Nieuwe Kerk voor bijzondere stedelijke diensten te gebruiken, is in de zomer van 2009 verwezenlijkt, toen er een dienst werd gehouden in het kader van de Haagse kerkendagen. Iedereen was vol lof, maar tot een herhaling is het nog niet gekomen. Misschien is het wachten op een nieuwe Boerlijst. In ieder geval is het gebouw van de Nieuwe Kerk, dankzij het onvermoeibare werk van de jubilerende stichting die het gebouw namens de protestantse gemeente beheert, nu in puike staat. Nu alleen nog die foeilelijke panelen in de afvalbak.

JAN GOOSSENSSEN

UIT PADMOES VERREZEN, DE NIEUWE KERK IN DEN HAAG. UITGAVE MATRIJS.

Jubilerende organist Ontmoetingskerk Honderd jaar een Van Noort op de orgelbank

NIEUWS De jubilerende Loosduinse organist Matthijs van Noort gaat het rustiger aan doen.

HET IS VIJFTIG JAAR GELEDEN DAT Matthijs van Noort in dienst trad als organist van de gereformeerde kerk van 's-Gravenhage-Loosduinen. In de toenmalige Wilhelmakerk trad hij in 1961 in de voetstapen van de kort tevoren overleden

Matthijs van Noort

Jan van Noort, die niet alleen zijn oom maar ook zijn mentor was. Tot aan de sluiting van dit kerkgebouw in 1969 speelde hij elke zondagochtend en -avond trouw zijn diensten op het Dekker-orgel. De verhuizing naar de nieuwe Ontmoetingskerk in 1969 was geen onverdeeld genoegen: de bouwers hadden de aanschaf van een orgel over het hoofd gezien. Vijf jaar lang redde

hij zich zo goed en zo kwaad als dat ging met de klanken van een elektronisch alternatief. Daarna was hij de blikerende klank hiervan beu en volgde hij in de Valkenboskerk de zojuist gepensioneerde S. van der Bilt op. Pas toen elf jaar later toch een volwaardig kerkorgel voor de Ontmoetingskerk werd aangeschaft, liet hij zich overhalen om naar zijn oude plek terug te keren. Dus voert hij vanaf 1985 weer als vanouds de gemeentezang in Loosduinen aan. Men weet daar ook haast niet beter, want los van de korte onderbreking heeft er in gereformeerd Loosduinen haast honderd jaar een Van Noort op de orgelbank gezeten. Intussen heeft Van Noord een jubileumfeest met receptie gehad. Maar echt stoppen doet hij niet. Bij ontstentenis van een opvolger zal hij nog wel eens het trapje naar 'zijn' karakteristieke Engelse orgel opklauteren.

HENK LEMCKERT

IN HET VORIGE NUMMER VAN KDH STOND IN EEN AANKONDIGEND KOPJE DAT VAN NOORT ORGANIST WAS VAN DE OPSTANDINGSKERK. DAT MOEST NATUURLIJK ONTMOETINGSKERK ZIJN.

Paasnacht in Grote Kerk

Wanhopige en hoopvolle creativiteit

AGENDA Kunstenaars zullen in de paasnacht tijdens de Nacht van de Hoop in de Grote Kerk hun fantasie de vrije loop laten.

'Hoop' en 'broeden' zijn de thema's van de Haagse paasnacht in de Grote Kerk. Verschillende kunstenaars gaan met de thema's aan de slag. Een van hen is Stein Frayman (alias van Stijn Postema), die een kunstwerk maakt dat na Pasen tijdelijk wordt uitgeleend aan kerken die daarvoor interesse tonen.

Frayman werkt met composities in drieliiken. Hij wil 's avonds een groot ijzeren zwart kruis in stukken slijpen. De delen gaat hij in de loop van de nacht met bezoekers bewerken om er collages en beelden van te maken. Ook denkt hij aan verbeelding van wanhoop: een hitler-achtige figuur, de twin-towers, een kindje dat schreeuwt om brood. Andere kunstenaars die meewerken aan

Schets van Stein Frayman

de Nacht van de Hoop zijn Sarah Benhamou, Daphne Blomsma, Angeline Dekker, Lotte Nijman en anderen. Het zijn muzikanten en beeldend kunstenaars. Jacolien Lambregtse, organisator van de nacht namens de Haagse protestantse ge-

meente, zegt: 'De hele nacht wordt er gebroed op hoop, en broeit het van wanhopige en hoopvolle creativiteit, gedachten en gesprekken. Als bezoeker kun je hier op verschillende manieren aan deelnemen, zo actief of passief als je wilt.'

De nacht begint met een voorprogramma, waarin onder andere Roland van der Vorst optreedt, schrijver van het boek *Hoop, hoe we door de toekomst worden verleid*. Vanaf middernacht is er op elk heel uur een centraal moment met muziek en beeld. Bezoekers kunnen de hele nacht door de kerk dwalen of in de verschillende broedplekken 'meebroeden' met kunstenaars. Wie liever 'zijn ei kwijt wil' in een gesprek, is ook welkom.

De Nacht van de Hoop eindigt met een ontbijt (tien euro). Reserveren (inclusief consumptiebon): info@nachtvande hoop.nl.

ZATERDAG 23 APRIL, GROTE KERK, NACHT VAN DE HOOP, 21.30-07.00 UUR. WWW.NACHTVANDEHOOP.NL

VONDST

NATUUR HEEFT GEEN WAARDE

Iemand die het zou kunnen weten, namelijk een ecoloog van de Universiteit Wageningen, vertelde me dat het tegenwoordig wel goed zit met de relatie tussen mens en natuur. We voelen ons namelijk niet langer heersers over al wat groeit en bloeit. We zijn zelfs van mening dat we geen rentmeester zijn. Nee, we voelen ons deel van de natuur. Er zal een doorwrocht onderzoek achter deze conclusie zitten, maar het lijkt me decadente onzin. Net zulke onzin als de rabiate natuurbeschermers die beweert dat hij vooral aan het welzijn van de mensheid denkt wanneer hij actie voert voor behoud van de natuur. Ik heb het hem horen zeggen op de radio. Maar ik geloof hem niet.

We komen voort uit de natuur en we zijn ervan afhankelijk, maar we zijn niet één met de natuur. We

voelen ons pas deel van de natuur als we veilig en gevoerd zijn. Dus als we ons voldoende kunnen beschermen tegen overstromingen, regen, wind en brand. En als we voldoende voedsel kunnen onttrekken uit de natuur. Pas vanuit die comfortabele positie kunnen we ons, lekker ingepakt in een winterjas en met koffie met appelgebak in het verschiep, één voelen met duin, wolk, wind en zee.

Om die staat van gelukzalige (voedsel)veiligheid te bereiken, moeten we de natuur eerst onderwerpen en benutten. Maar dat gebeurt steeds meer buiten ons gezichtsveld. Niet op de plekken waar we voor ons esthetisch genoegen genieten van de natuur.

Pas wanneer we ons helemaal los hebben gemaakt van de natuur en alleen op Discovery Channel kun-

nen kijken naar staaltjes van de immorele meedogenloosheid van de natuur (Predators in action!), pas dan gaan we filosoferen over de intrinsieke waarden van de natuur. Over de waarde die de natuur op en voor zichzelf heeft.

Misschien dat er daarom vrij weinig te vinden is in de bijbel over onze verhouding tot de natuur. Behalve de boodschap dat we het op een duurzame manier moeten beheren - voor ons en ons nageslacht. Natuur had alleen waarde als schepping van God. En als zodanig hadden we een relatie met natuur. Maar geen warme relatie. Want natuur is hard en meedogenloos. En als je je bestaan bij elkaar moet schrapen op akkertjes, komt de inspiratie om je te verbazen over natuurschoon nu eenmaal niet vanzelf.

Pas toen het tot ons doordrong dat de natuur het echt kan begeven, dat ecosystemen kunnen instorten en dat ook de mens risico loopt deel te nemen aan het grote sterven dat in de natuur heel gewoon is, pas toen kreeg natuurbescherming een morele lading. Dat moment is aanwijsbaar.

Na het rapport van de Club van Rome over de dreigende ecologische rampen (Grenzen aan de groei, 1972) werd bescherming van de natuur gezien als essentieel voor de mens. En daarmee kreeg natuur ook een diepere religieuze lading. In 1982, een decennium later, werd St. Franciscus door paus Johannes Paulus II tot patroonheilige van de natuurbescherming uitgeroepen.

PAUL MAKKEN